

Santiago Calatrava exposa al MOMA de Nova York

A la recerca de l'instant precís

El 24 de març el Museu d'Art Modern de Nova York acollirà els projectes de Calatrava. La seua obra, en canvi, s'exposarà al maigen una mostra global a València.

Alguns l'han identificat amb l'any 92, amb la Torre de Telecomunicacions de Montjuïc, a Barcelona, o amb el pont de l'Alamillo, a Sevilla, o amb el Pavelló de Kuwait, a la sevillana Expo. O amb molt més que tot això, perquè del medi rural de Benimàmet a captar l'atenció mundial només han passat 42 anys. I una dècada de labor ha estat suficient perquè Calatrava haja hagut d'abandonar l'anonimat, conservant sempre el retraïment que caracteritza el geni. L'Associació Britànica d'Enginyers l'ha condecorat recentment, i l'ha situat al mateix nivell de noms com ara Pier Luigi Nervi. Amb l'exposició al MOMA (Museu d'Art Modern) de Nova York —on es trobaran, entre altres, el projecte de la Catedral Saint John the Divine a Nova York, la Ciutat de la Ciència i la Torre de Telecomunicacions a València o el pont de l'Alamillo a Sevilla—, queda consagrat com a figura internacional. “Un es consagra quan mor”, puntualitza irònicament Calatrava. “Però, almenys, exposar al MOMA representa un estímul.”

Art, arquitectura i enginyeria, diuen, són terrenys en conflicte. El dilema triangular troba solució de continuïtat en la figura de Santiago Calatrava. La resta és pura escolàstica. ¿Escultor, arquitecte o enginyer? O totes tres coses. Personatge multidisciplinar, de remi-

niscències leonardesques en un moment en què la ciència ha deixat perdre la significació que contenia l'obra arquitectònica, Calatrava, a força de flexions, torsions i traccions, torna a donar-li el valor que va tenir en un passat. Ha perdut el nord. Corren anys d'esterilitat urbana, de trivialitat arquitectònica. Societats sense símbols; ciutats sense identificadors. Algú dirà que aquest fenomen és també fruit de la sobrietat racionalista. El cas és que la perfecció vitruviana basada en la intersecció de fermesa, bellesa i funcionalitat, avui no hi compta.

I en aquest sentit, seria lícit parlar de Calatrava com l'arquitecte que amalgama expressivitat i art de construir buscant mitjançant la seua obra, enmig d'un cúmul d'idees i emocions, el centre d'aquesta triple contradicció.

Immergit en el seu sistema de pensament, l'arquitecte valencià persegueix el moviment, en el seu sentit més ampli i, alhora, basat en una observació empírica de la realitat. Convivim amb el moviment de manera inconscient; és un producte de primera necessitat. Tot es mou, tot canvia al nostre voltant. Moviment és velocitat. Però moviment és també variabilitat. Una font de riquesa morfològica; un pou sense fons del qual l'arquitecte i escultor extrau les seues figures. Potser, deu dir el lector, aquesta observació sobre l'omnipresència del

moviment és reflexió banal, primària, al capdavall. Possiblement en aquesta puntualització està la seua originalitat. I és perquè, de vegades, allò més bàsic com-mou, de manera incisiva, l'observador de l'obra. "El moviment pot obrir un desenvolupament futur de l'arquitectura", declara Santiago Calatrava. "He treballat molt en la recuperació d'aquest factor que és el moviment com a element plàstic. He fet portes que quan estan tancades formen part de la façana i quan s'obren prenen l'aspecte d'una marquesina".

Entre la dinàmica i l'estàtica fluctua tota la seua obra. Des del moviment real, explícit, aquell que no necessita suggeriments addicionals per fer-se entendre, com és el cas d'algunes de les peces dels seus treballs que, en canviar de configuració, alteren, tot i que de manera ordenada, la definició geomètrica de l'edifici, fins a la virtualitat més subtil per mitjà de la qual el detall més insignificant pot testimoniar un potencial de força latent. "I és que l'estàtica pertany al gran sistema de la cinemàtica i, de manera més general, a la mecànica", afirma Calatrava. Estàtica és, doncs, moviment cristal·litzat; fotograma o seqüència. És instant, lliure de temporalitat, en què es fa explícit el cúmul de forces que actuen sobre les figures. És equilibri, o relació d'igualtat entre les diferents parts. La seua negació, per contra, portaria de nou al moviment real, a la dimensió cinètica dels elements. Presència o absència d'harmonia de l'espai; així com en la composició musical, absència o presència del contrapunt.

'NATURA, MATER ET MAGISTRA'

Natura totpoderosa, origen de vida. Concepte clàssic de *Maternatura*, que Calatrava no va dubtar a adoptar com a lema de la seua tesi sobre la plegabilitat dels materials. La flor de cactus obrint-se en el crepuscle que apareixia en un llibre del seu fill titulat *El desert viu*, li va desvetllar el

L'estudi del moviment com a potència variable és una de les seues obsessions.

MAFA GIL

secret del desenvolupament natural dels elements. "Els edificis creixen de manera natural", diu Calatrava. El desenvolupament harmoniós, ordenat, del món vegetal o animal -incloent-hi l'home- es transfereix, ara, a l'obra construïda. Les seues estructures orgàniques, amb clares referències gaudinianas, recullen metàfores, alegories i símbols que delaten la presència d'un univers paral·lel, oblidat sota el positivisme regnant en els nostres dies.

Les seues construccions adopten solucions analògiques a les del món orgànic a fi de resoldre les relacions entre els diferents elements de l'obra construïda. Cables d'acer que es tensen a la manera de lligaments o teixits tendinosos; formes òssies de formigó que es mouen amb aparença articuladòria; entramats de columnes arbòries que apunten, amb verticalitat gòtica, cap a una realitat gairebé mística... Cada element conserva la seua independència, tot quedant integrat en la totalitat de l'obra. I aquesta creació es val per ella mateixa sense requerir addicions exteriors i desafiant, al límit de l'equilibri, les lleis de la gravetat.

Obres enteses des d'una perspectiva de conjunt, a tall d'organismes que s'imposen en el seu diàleg amb el medi, natural o urbà, i esdevenen pol d'atracció de públic

o altres edificis. Construccions que són provocacions, o premonicions anunciant les vies de creació de l'arquitectura del segle XXI. Construccions extravagants, en definitiva, tant per la mescla de materials -formigó, alumini, acer, fusta i vidre- com pels capricis formals. Construccions esculturals en les quals, el seu creador, a tall d'alquimista, ha transformat el formigó en material noble, descobrint-hi, d'altra banda, el seu potencial plàstic. Construccions, fruit del pensament d'un arquitecte, enginyer o escultor -tant se val- que no calcula ni utilitza compàs o esquadra; que s'abandona a l'expressivitat del traç a mà alçada de cera, ploma o aquarel·la. Fruit d'algú, ple d'inquietuds, al marge del ritme actual de la societat, tot i declarar-se home del seu temps. D'aquell que pretèn elevar la tècnica de construir a qualitat d'Art. O d'aquell que té la vista fixada sobre el terme "avantguarda", que no és més que, com ell diu, "una paraula que cada dia canvia de significat". Una obsessió pel progrés. Pel treball. Metamorfosi constant en un "més difícil encara" quotidià.

Transformador o innovador, Santiago Calatrava ha inaugurat una nova gramàtica, un nou vocabulari per a un nou diàleg entre l'arquitectura i la realitat actual. Un combinat de racionalisme amb puntilla romàntica i pinzellades de *high-tech*. I és, de moment, per mitjà d'aquest llenguatge, que en "l'ofici de sords" -com li agrada qualificar l'arquitectura- es pot arribar a recrear una altra realitat, diferent de la viscuda. ¿Irrealitat o surrealitat? Cadascú jutjarà segons la importància que li atorgue.

Ben cert és que la mostra novaïorquesa, transcendència a banda del local que l'acull, significarà un bon *hors d'œuvre* de l'exposició sobre el conjunt de l'obra de Calatrava que s'inaugurarà a València el 28 de maig.

Eliseu T. Climent